

מסדר החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

גליונות לעיון בפרשת השבוע  
בעריכת נחמה ליבוביץ  
שנת העשרים ושלש

פרק ח'  
עשר המכות

וארא (תשכ"ד)

א. שאלות כלליות

בנו יעקב בפרושו לס' שמות (בכתב יד, גרמנית בהקדמתו למכות מצרים)  
1. "שלוש פעמים אומרת התורה במפורש שדברי הברית שנכתבה בין ה' ובין ישראל בסיני הם עשרת הדברים. ובגלל חלוקתם ל-5 ועוד 5 נחרתו הדברים על שני לוחות."

בעשר המכות יש סימן חיצוני ברור לסיומה של כל אחת מהם; למען נדע שהן עשר."

מהו הסימן הברור?

2. "בחלוקתן של עשר המכות שולטים שני פרינציפים: העשרת - מספר אצבעותיו של האדם - ניתנת להתחלק רק לשתי קבוצות, לחמש ועוד חמש. (החלוקה המחומשת לזוגות אינה מתאימה, בהיות הזוג פחות מכדי שיהיה קבוצה). ואמנם בשתי הקבוצות של חמש מקבילה החמישית לעשירית, והן מתיחסות זו לזו כאתנה לסלוק בטעמי המקרא."

מה איפא ההקבלה שבין האחרונה של החומש הראשון לבין האחרונה של החומש השני? והסבר את דברי יעקב האחרונים.

3. "אין מקום לדבר על 'מלחמה בין ה' ובין פרעה' - תהיה זו תמונה בלתי מתאימה למסופר בפרקים אלה. לו רצה ה' להכניע את פרעה, כי אז עשה זאת במכה אחת, אין המכות המחשת כחו של ה', אין הם עונשים לפרעה ועבדיו, כי בהטלת עונש אין מקום למשא ומתן. אין המכות נשלחות כגמול על הנעשה כבר ולא כהרתעה בפני עשית פשעים להבא. תכלית המכות היא אחרת, והיא נאמרת בפי משה לפרעה כפעם בפעם."

(א) הבא הוכחה לדבריו המסומנים בקו מן הכתובים.

(ב) מהי אפוא תכלית המכות ולאילו פסוקים ירמז בנו יעקב באמרו שהתכלית נאמרת בפי משה לפרעה?

א) היכן בפרשתנו עומד גם רש"י על כך, שהמכות אינן לא עונש ולא נקמה אלא תכלית אחרת להן?

ב. ח' י"ז כי אם אינך משלח את עמי

הנני משליח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערוב...

י. אברהם בן הרמב"ם:

דוגמת מאמרו בשיר האזינו (דב' ל"ב כ"ד) "ושן בהמות אשלח בס' ובפרשת אם בחוקותי (ויקרא כ"ו כ"ב) "והשלחתי בכם את חית השדה" וזה מורה, שהחית הערוב מינים שונים (= של חיות), והחיה הרעה בסבעה שאינה שוכנת אלא במדבריות ועל פי רב אינה נראית אף בהן אלא בלילה, כמו שאמר הכתוב (תהל' ק"ו) "תשת חשך, ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער", הכפירים שואגים למרף... תזרם השמש יאספו ואל מעונותם ירבצו", והחיה הרעה יש לה רסן טבעי בגזרתו יתעלה שמונע את נזקה מבני אדם ואם רצונו יתעלה לתת נקמה ברשעים, הוא מסיר אותו הרסן ומשליח אותה לעשות חפצו, ולכן אמר "הנני משליח בך... את הערוב". וארץ מצרים המדבריות בה מעט, כי רובה שדות זרועים והחולות הסמוכים לה אין נמצאים בסביבותיהם אף צבועים וכל שכן זולתם אלא מעט, ולכן מציאות החיות הרעות במדבריותיה (= של מצרים) אינה מבעית והראותן בישזב פלא גם באקלימים שהן נמצאות במדבריותיו וביום ההוא הפלא ופלא, והגם הגדול היה שמלאו מהם פתאום בתי מצרים וארצם, כמו שנאמר "ומלאו בתי מצרים את הערוב".

(1) מה הפליאה הלשונית שרצה בן הרמב"ם לישב?  
וע' בפ' ס' י"ד.

(2) התוכל לישב בדרך זו גם את הפליאה הלשונית שבבמדר כ"א ו'?

(3) לדעת בנו יעקב (בפרושו הג"ל) רק בפסוקנו ובמכה הנאה נמצאו משחקי מלים כ"לשון נופל על לשון".

א) הסבר לאילו משחקי מלים יתכוון?

ב) מהו תפקידו של אמצעי סגנוני זה גם במכה זו, גם במכה הנאה?

## ג. שאלות ודיוקים ברש"י

- (1) ה' ד"ה התפאר עלי: כמו (ישע' י') "היתפאר הגרזן על החוצב בו" משתבח לומר אני גדול מסך, ונטי"ר בלעז (Vant), וכן "התפאר עלי" השתבח להתחכם ולשאול דבר גדול ולומר שלא אוכל לעשותו.
- (2) ה' ד"ה למתי אעתיר לך: את אשר אעתיר לך היום על הכרתת הצפודעים; למתי תרצה שיכרתו, ותראה אם אשלים דברי למועד שתקבע לי. אלו באמר: "מתי אעתיר" היה משמע: מתי אתפלל, עכשו שנאמר "למתי אעתיר" משמע: אני היום אתפלל עליך, שיכרתו הצפודעים לזמן שתקבע עלי, אמור לאיזה יום תרצה שיכרתו.
- אא (3) ה' ד"ה אעתיר, העתירו והעתרתי: ולא באמר: אעתר, עתרו ועתרת, מפני שכל לשון "עתר" הרבות פלל הוא, וכאשר יאמרו: הרבו, ארבה והרביתי לשון מפעיל, כך יאמר: אעתיר, העתירו, ואב לכלם (יחזקאל ל"ה) "העתרתם עלי דבריכם" - הרביתם.
- (4) כ"ו ד"ה ויעתר אל ה': בתאמץ בתפילה, וכך אם בא לומר "ויעתיר" - היה יכול לומר, ומשמע: וירבה בתפילה, וכשהוא אומר בלשון ויפעיל, משמע: וירבה להתפלל.
- (4) ח' ד"ה ויצא: ויצעק: מיד שיכרתו למחר
- אא (5) י"א ד"ה כאשר דבר ה': והיכן דבר? (ז' ד') "ולא ישמע אליכם פרעה".
- ט"ו ד"ה כאשר דבר ה': "ולא ישמע עליכם פרעה".
- אא (6) י"ז ד"ה משליח בן: מגרה בן וכן (דב' ל"ב) "ושן בהמות אשלח בם" לשון שטויי, אנטייביר בלעז.
- ד. ח' ויצא משה ואהרן מעם פרעה ויצעק משה אל ה'.
- הסור: לפי שאמר "התפאר עלי" ותלה הגדולה בו, הוצרך להתאמץ בתפילה.
- (1) מה היה קשה לו בפסוקנו?
- (2) היכן מצינו רעיון זה שוב בתורה (ומודגש בדברי המדרשים ומובא ברש"י)?
- 
- תשובות יש לשלוח לבחמה ליבוביץ ירושלים קרית משה.  
לעונים: אנא, השאירו שולים רחבים בשולי תשובותיכם להערות ולתקונים!
-